

Universitetsmuseet og publikum

AV HENRIK
VON ACHEN

Da Universitetet i Bergen ble opprettet, var regjeringen tydelig på at det nye universitetet var bygget på og skulle videreføre aktivitetene til Bergens Museum. I tillegg til at universitetet, i likhet med Universitetet i Oslo, skulle drive med forskning og undervisning, ble formidling en uttrykkelig del av universitetets oppdrag. Arven fra museet var altså ikke bare kvalitet på forskning og undervisning, men helt fra begynnelsen skulle UiB i sin virksomhet også være orientert mot et bredere publikum.

Liste
over de, der i Bergenske Museum tilføiede,
Minder, som bærer sig paa: Syvrigenes Forvald, Ford
ad Ordens og Caraktter.

- 1. Romersk. Mønt. Faustina
- 2. 8 Skell. C. 4. 1608. -
- 3. 8 Skell. Løben Lette C. 4. 1641
- 4-5. Løben Sø. Skell. C. 4. 1649-45. fra Madam Christies Christend
- 6. Løben. Skell. - - - 1621. -
- 7. 1/2 Kronen C. 5. 1685. -
- 8-10. 3 Sø. Skell. Fr. 3. - 1666-67-68.

- 11. Monopium 2 Skell. 1642. -
- 12. Løben. Skell. 1621.
- 13. Lu. Mønt fra Skjalmsund. -
- 14. Lu. hølshængt Højstængel Chr. 4.
- 15. Sølvhængt Sølvhæng 1682. -
- 16. Lidet hølshængt Mønt 1626. -
- 17-18. 2 Sølvhæng Skell. fra Gust. Ad. og Carl. 11 fra Kjøbmands Kjøbslæbe
i Skjalmsund.
- 19. Hælling fra Weimar. 1692. -
- 20. Lidet hølshængt Mønt - 1722. -
- 21. Lidet hølshængt Højstængel 1697.
- 22. Lidet hølshængt - 1538. -
- 23. Lidet hølshængt - - 1629. -
- 24. Lidet Mønt af Edward 1. i England. London
- 25. Lu. hølshængt Højstængel.

- 26. Lu. Løben (Sølv) med et Kronen C. -
- 27. Mønt fra Kong Hans fra Maluon. -
- 28. Sølvhængt Skell. 1708. -
- 29. Lu. Højstængel 1758. -
- 30. Lu. 3 Skell. fra Danzig 1763.
- 31. Lu. Lidet hølshængt 1751.
- 32. Lu. Lidet hølshængt Mønt. -

- 33. Lu. sølvhængt Mønt af Max. Albert omkring 1/2 Sølv. 1616. fra hølshængt sølv
Kjøbslæbe
- 34. Lu. Kronen. Medaille om Thorvaldsen. - (fra hølshængt hølshængt sølv
Kjøbslæbe)
- 35. Lu. Sølvhængt Højstængel. Sølv 1607. (Løben med E. C. Christies. -)

I sin innbydelse av 25. juli 1825 til å lage et museum i Bergen nevnte Wilhelm Frimann Koren Christie at dette museums samlinger til visse tider og på visse betingelser skulle kunne besøkes av innbyggerne i byen og stiftet, men også av fremmede. Stiftet var Bjørgvin stift, dvs. Hordaland, Sogn og Fjordane samt Sunnmøre, og «fremmede» var medlemmenes familier og gjester samt tilreisende forskere. I utgangspunktet var det museumsforeningens medlemmer som i kraft av betalt kontingent på 1 spesidaler fikk adgang. I 1833 bekreftet generalforsamlingen at museet skulle ha én utstilling for medlemmene om året, og at medlemskapet ga eieren rett til tre billetter. Man var helt fra starten ivrig opptatt av å få samlet inn, katalogisert og oppbevart samlingene – ikke minst som forarbeid til utstillingene.

De besøkende i museets første tid

Museets første utstilling åpnet dørene den 29. mars 1826, mindre enn et år etter grunnleggelsen. Den fant sted i det gamle barneasylet på Asylplass, der museet disponerte salen i andre etasje, og ble en stor suksess. Mellom annet førte den til en strøm av gaver til samlingene.

I 1831 kjøpte museet et eget trehus nede ved Lille Lungegårdsvannet, og i 1838–40 bygget museet en ny fløy vinkelrett på det gamle huset, nå med murfasade. Det var her samlingene ble oppbevart, og det var her de årlige utstillingene fant sted. Våren 1853 ønsket museets direksjon å gi gratis adgang for alle. Årsaken var en blanding av ønsket om å gi flere adgang til museet, og en tro på at man da lettere kunne

Fig. 1 | «Liste over de, det Bergenske Musæum tilhørende, Mýnter, som beroe hos Hr: Sprogglærer Forvald, for at ordnes og characteriseres». På direksjonens møte den 21. mars 1826 kunne Christie meddele at museets myntsamling nå var ordnet og oppstilt av Forvald. Dette var en forberedelse til museets første utstilling åtte dager senere. Listen er samtidig museets eldste bevarte katalog. Foto: Universitetsbiblioteket i Bergen, MS 280/47.

Fig. 2 | Brev av 29. mai 1853 der styret i Haandværkersvendenes Dannelsesforening takker for «den kundskabsrige og interessante Beskuelse af Museets Samlinger» en uke tidligere. Å se var viktig, å få forklart hva man så ikke mindre viktig. Derfor takket foreningen museets direktører «for den belærerige Forklaring som end mere bidrog til at nyttiggjøre Beskuelsen». Universitetsmuseets arkiv, inngående skriv 1853, jnr. 251/1853.

6

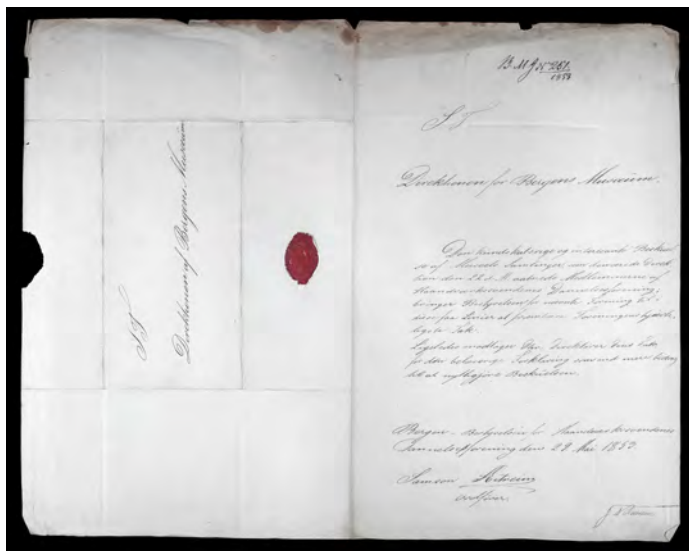

Fig. 3 | Utstillingen av dyr og dyreskjeletter i nordfløyens 2. etasje, 1920-årene. Foto: UB Billedsamlingen, fotograf ukjent.

be statskassen om helt nødvendig understøttelse. Uansett var responsen enorm, så stor at det umiddelbart oppsto et sikkerhetsproblem for museet. Direktør Werner Hosewinckel Christie, grunnleggerens bror, skrev til overlege Danielssen i London at det på et tidspunkt hadde stått over 1000 mennesker foran museumsbygningen som truet med å løpe stormløp dersom man ikke slapp inn. Museet hadde nemlig av sikkerhetsgrunner måtte stenge dørene til bygget, der hvert rom jo i utgangspunktet var overfylt. Man åpnet dog igjen uken etter, så fikk det briste eller bære. Og det bar! Da man sommeren 1867 kunne ta det nye museumsbygget på Nygårds høyden i bruk, i dag Muséplassen 3, ble det mulig å presentere samlingene ordnet og utstilt etter helt moderne prinsipper. Publikums interesse ble ikke mindre, og fra 1870-årene til inn i begynnelsen av det 20. århundre registrerte museet i gjennomsnitt nesten 50 000 besøkende hvert år.

Undervisning for folk flest

Ganske visst gikk Christies innbydelse i 1825 til «at tilveiebringe i Bergen et Musæum af Oldsager og Konstsager, og et Naturaliekabinet af indenlandske Naturalier» ut til «opplyste, for Videnskaberne og Konsterne i Almindelighed og for Historien i særdeleshed nidkjere, samt for Norges Ære og Nationalitet omhyggelige Mænd». Imidlertid var adgang for forskere, og museets betydning for den allmenne forståelsen av Norge og norsk historie og natur, underforstått. Den ledet frem til både vitenskapelig bruk av samlingene og en forståelse av deres betydning for folk flest. I et brev fra 1842 er det tydelig at det for Christie var viktig at museet hadde «en videnskabelig Tendents; der virker i samme retning som Universitetet til Oplysningens Fremme, til Videnskabernes

Udbredelse». Således var det helt i tråd med dette at direksjonen tidlig i 1853 mottok en stor forsamling fra Håndverkersvendenes Dannelsesforening for omvisning i museets utstilte gjenstander. Takkeskrivelsen fra foreningen bemerket at besøket hadde vært så givende, ikke bare fordi man fikk se mange spennende gjenstander, men fordi man også hadde fått forklaringer på hva man så.

Våren 1852 hadde direksjonen på Michael Sars' oppfordring besluttet å utvikle museet i retning av en vitenskapelig institusjon. «Enten maa vort Museum være et af de gamle "Kunst=und Rariteten=Kamre", som nu kun forekommer i en eller anden Ravnekrog af Europa, eller maa det være et videnskabeligt Institut, som maa følge med Tiden og bestandig arbeide paa sin Perfection. I sidste Tilfælde ville vi kunne vente og billigen gjøre Fordring paa den nødvendige Understøttelse af Storthinget». Som ledd i utviklingen av museet som «vitenskapelig institutt» ble museet året etter delt inn i en historisk-antikvarisk og en naturhistorisk avdeling. Nå var det ikke slik at man etter å ha besluttet seg til å arbeide på sin vitenskapelige perfektion mistet interessen for hva et slikt museum kunne gjøre for sitt publikum – skjønt tonen unektelig var noe patroniserende. I 1879 fremholdt direksjonen dette i en søknad om bidrag fra Bergens Brændevinssamlag: «Museet besøges Aar om andet af 40-50,000 Mænd og Kvinder af alle Stænder, i alle Aldere fra By og Bygder ikke allene i Bergens Stift, men ogsaa fra Nordland og Finmarken. (...) Den overordentlig store Mængde af Byens lavere Samfundsklasser, der stadigen besøger Museet, vil der kunne finde en Oplysning, som intet andet Sted kan gives; det gjælder kun om at udstyre det med saadanne Midler, hvorved det store Kundskabsstof, som der samles, kan komme til fuld Anvendelse. (...) til Erhvervelse af en saadan Kundskab vil Museets Samlinger i høi Grad kunne bidrage, naar de ved letfattede Foredrag og Forklaringer levendegjøres for Beskueren. Enhver Besøger skal visselig finde en gennemført systematisk Orden i Samlingerne». Men for virkelig å få publikum til å forstå hvordan utviklingen hadde ført frem til samtidens «fuldkomne kulturtrin» (!) – og dermed også akseptere den herskende samfunnsorden (!) – ja, da måtte dette skje fra museets side «gjennem det levende Ord».

Veivalget i 1852 introduserte imidlertid en viss spenning mellom museets to virkeområder: dannelsen av en forståelse av norsk kultur og natur i befolkningen på den ene siden, og fremragende forskning på den andre. Denne spenningen lever vi fremdeles med. Universitetsmuseet vil i sitt vesen alltid være en institusjon som må håndtere spenningene mellom kravene fra henholdsvis forskning, forvaltning og

formidling. Spørsmålet er ikke om man skal satse på det ene eller andre, men om hvordan de tre skal balanseres på en god måte. Balansepunkter må finnes også selv om den eneste fellesnevneren er og må være «kvalitet» – og det åpenbare forhold at kvalitet på ett område vil påvirke de to andre.

Forpliktelsen til å dele sin kunnskap

Med direktør Daniel C. Danielssen i spissen gikk Bergens Museums vitenskapsmenn helhjertet inn for forskningen, mens konservator Jørgen Brunchorst like helhjertet fastholdt kravet om at museet også måtte formidle for et bredere publikum. Man kan nok si at til å begynne med lyktes Brunchorst med å gi formidlingen en nokså likeverdig plass – uttrykt i vedtaket om ny formålsparagraf på generalforsamlingen i 1892. Her kom en kort, men klar programerklæring: Man skulle «fremme vitenskapelig forskning og sprede vitenskapelig kundskab» – og så arbeide for en vitenskapelig høyskole på Vestlandet. I kraft av Brunchorsts syn på formidlingens nødvendighet var det slik at Bergens Museum på samme tid ble en stadig viktigere forskningsinstitusjon, men også i økende omfang oppmerksom på forpliktelsen til å dele sin kunnskap. Brunchorst var en botaniker med klare og moderne tanker om museets rolle som formidlingsinstitusjon. For så vidt var det derfor også logisk at det var ham som i 1892 foreslo å dele de naturhistoriske samlingene i henholdsvis vitenskapelige samlinger og publikumssamlinger. Dessuten sto han bak Muséhagens anleggelse i 1897. Jørgen Brunchorst ble ansatt ved Bergens Museum i 1886. Allerede året etter overtok museet etter hans råd utgivelsen av det populærvitenskapelige tidsskriftet «Naturen». Da museumsbygningen i 1896–1898 ble utvidet med fløyer mot sør og nord, ble omtrent halvdel av sørfløyens 2. etasje avsatt til en stor foredragssal med 230 plasser, men som til nød kunne romme opp mot 400 tilhørere. Det var i dette offentlige rommet de få midlene man hadde til arkitektonisk utsmykning, ble brukt. Og rommet kom godt med, fordi man i 1895 fra Selskabet til videnskabelighedens fremme i Bergen hadde overtatt den populærvitenskapelige serien «Foredrag for Hvermand», der dagsaktuell forskning ble presentert for et bredere publikum. Allerede da planene for utvidelsen av museumsbygningen ble presentert i 1893, la museet opp til videreutdanning av lærere og populære foredrag i tilknytning til samlingene. Den samlede virksomheten med slike foredrag engasjerte ikke minst museets egne forskere, og på en vanlig onsdag kunne man i den forbindelse samle rundt 200 tilhørere til foredrag om ulike naturhistoriske og kulturhistoriske emner. Dagens Universitetsaula i sørfløyen fører således videre en fornem tradisjon.

Ett av argumentene i 1893 for utvidelsen med sidefløyer var selvsagt behovet for en foredragssal, et annet at man simpelthen hadde for liten plass, og at dette førte til skader på utstilte gjenstander. Derfor ansatte museet i 1894 museumsbetjenter som gikk omkring i salene, mens man samtidig reduserte åpningstiden. Dessuten manglet museet plass til en ny aktivitet, nemlig det vi i dag ville kalle etter- og videreutdanning av lærere, men som man i 1894 kalte «sommerkurs for folkeskolens lærere». Bergens Museum gjorde altså atskillig for å bygge ut kontaktflaten til verden omkring. Imidlertid ble prioriteringen av forskning etter hvert for sterk til at Brunchorst selv som direktør klarte å opprettholde balansen mellom forskning og formidling. Han måtte gi opp kampen og trakk seg i 1906 som museets direktør. Dessuten hadde nå forskningsbasert undervisning blitt et stadig mer aktuelt tema, ikke minst med henblikk på å oppfylle den tredje målsetningen fra 1892, nemlig å få til en vitenskapelig høyskole på Vestlandet. I 1907 ble det etablert undervisning ved den Sundtske lærestol i zoologi, og året etter fikk museet eksamensrett til embetseksamen på vegne av Det kgl. Frederiks universitet i Kristiania. Den første eksamen ble gjennomført i 1911. Fra 1914 fikk Bergens Museum rett til professortittel for innehavere av hovedstillingene.

Museum og universitet på 1900-tallet

Universitetet i Bergen begynte altså ikke på bar bakke, men kunne da virksomheten startet opp i 1948, bygge på en lang og fornem tradisjon for så vel forskning som undervisning og formidling. Takket være Brunchorst var Bergens Museum omkring århundreskiftet helt i front når det gjaldt moderne prinsipper for et museums formidlingsaktiviteter. Selv hadde han foretatt en modernisering av de naturhistoriske utstillingene. En omfattende endring kom i 1927 med nybygget for de kulturhistoriske samlinger og utstillinger. Dermed fikk man bedre plass til begge utstillingene, naturhistorie fremdeles i Muséplassen 3, og kulturhistorie nå i Håkon Sheteligs plass 10. Som vi så, hadde museet ordinære studenter siden 1907, og de ble etter hvert en viktigere del av museets liv. I så måte er det interessant å merke seg at Studentersamfunnet i Bergen ble grunnlagt i 1934 av studenter og vitenskapelig ansatte ved Bergens Museum – 14 år før UiB begynte sin virksomhet.

Fra 1960-årene kom det flere skiftende utstillinger i Haakon Sheteligs plass 10. Det begynte i 1963 med utstillingen «Juno Moneta», om betalingsmidler. Det var ikke så mye en numismatisk utstilling, men heller en utstilling om betalingsmidlenes funksjon i et antropologisk perspektiv. Utstillin-

Fig. 4 | Utstillingen om betalingsmidler gjennom tidene, «Juno Moneta» åpnet i 1963. Den var særlig interessant ved å ha et kulturhistorisk fremfor et snevrere økonomihistorisk eller numismatisk perspektiv. Det var da også antropologen Kjell Falck som sto bak utstillingskonseptet. Foto: Ann-Mari Olsen, Historisk museum (i dag Universitetsmuseet) 1963.

Fig. 5 | I mars 1998 åpnet Universitetsmuseet sin basisutstilling av museets samling av kirkekunst fra 1100 til 1750. Stort sett alt hva museet har av «Levninger af catholsk Cultus» som Christie kalte det i 1825, er utstilt her. Foto: Adnan Icaagic, Universitetsmuseet 2019.

gene i Muséplassen 3 ble undertiden justert og oppdatert, men skiftende utstillinger ble stort sett ikke produsert. Siden 1976 har en del av museets middelaldersamling for øvrig vært utstilt i Bryggens Museums faste utstilling. Det kom dessuten fra tid til annen enkelte større skiftende utstillinger her, planlagt av Universitetsmuseets ansatte. Innlemmelsen i det nye universitetet hadde ført til en oppsplitting av det gamle museum. Mens de kulturhistoriske samlingene forble samlet i det som da het «Historisk museum», ble de naturhistoriske samlingene lagt ut til de respektive instituttene som en art avdelinger, men med navn av «museum», Zoologisk, Botanisk og Geologisk museum. I 1995 ble en fellesadministrasjon opprettet for alle de gamle delene av Bergens Museum, nå med navnet «Bergen Museum» – uten genitiv-s. De enkelte samlingene ble imidlertid plassert som seksjoner under sine respektive institutter ved andre fakulteter, dette gjaldt også de kulturhistoriske samlingene. Dette var ingen hensiktsmessig organisering av museet, og i 2001 ble alt som inntil 1948 var Bergens Museum, samlet i «Bergen Museum», siden høsten 2011 under navnet «Universitetsmuseet i Bergen».

Universitetsmuseet og publikum i dag

Etter denne kortfattede historiske oversikten går vi over til å se litt på situasjonen i dag. Også nå må vi forholde oss til problemer (eller «utfordringer» i dagens språkbruk) så gamle som museet selv: dårligere økonomi enn ønsket, mindre plass, avveining av forholdet mellom forskning, forvaltning og formidling, i tillegg til store oppgaver innen katalogisering, magasinering og publikumstiltak. Intet av dette er helt annerledes enn i 1820-årene! Det eneste som bestandig øker, er samlingene, selv om Universitetsmuseets forskningsbaserte

samlingsstrategi i alt vesentlig kan uttrykkes slik: «Så mye som nødvendig, så lite som mulig». Her gjelder det imidlertid aktiviteter rettet mot publikum.

Fra samfunnet har universitetene et oppdrag: De skal drive med forskning og utdanning, og de skal formidle sin forskning tilbake til sin oppdragsgiver, som er samfunnet, ikke bare til politikere som bevilger penger, men til folk flest. Dette gjenfinner vi i UiBs strategiske plan 2016–2022 «Hav, Liv, Samfunn», som vil arbeide for «at kommunikasjon, formidling og samfunnsansvar blir en enda større del av alle fagmiljøers og ansattes virksomhet». Slik kan de enkelte forskningsresultater og innsikter knyttes sammen til den vev vi kaller kunnskap.

Demokratisering av kunnskapen

Et kunnskapsbasert samfunn vet hvor det kommer fra, hvem det er, og hvor det går hen. Det kan møte utfordringene vi står overfor, på en god og hensiktsmessig måte fordi det forstår både seg selv og verden omkring. Det er universitetenes oppgave å vinne innsikt i sammenhenger og mekanismer, forstå verden omkring seg og gi muligheter for at alle skal få bedre liv. Undervisningen ved universitetene sikrer at vår fremtid besitter den nødvendige viten og de innsiktene som gjør det mulig å utvikle samfunnet i en god retning. Samtidig skal de opprettholde den offentlige samtalen på et kunnskapsbasert nivå der en myndiggjort befolkning har kunnskap om seg selv og sin omverden. I så måte er formid-

Fig. 6 | Utstilling av «Plasthvalen» åpnet 1. juni 2017. I januar dette året strandet en blekkehodenebbhval på Sotra, døden nær av sult, men med magen full av plast. Hvalen måtte avlives og ble kjent over hele verden som et slående symbol på forurensning av verdenshavene. Universitetsmuseets utstilling av deler av hvalen samt plasten i magen, åpnet den 1. juni 2017. Foto: Adnan Icacig, Universitetsmuseet 2019.

Fig. 7 | I hagene er det aktivitet året rundt der folk går tur og opplever utstillingene. Ikke minst holdes det en rekke arrangementer som større publikumsdager, kurs, foredrag, ulike demonstrasjoner og matlaging. Publikum er fra de aller minste som planter sitt første frø til eldre, drevne hageeiere. Hagene trekker også mange unge til arrangement med tema som er aktuelle og populære. Foto: UiB.

ling, som jo gjør forskning og viten tilgjengelig og forståelig, simpelthen demokratisering av kunnskap. Formidling har den oppgaven å se til at beslutningstakere, politikere, organisasjoner og folk flest har den nødvendige kunnskapen og kan bruke de forskningsresultatene som foreligger, og dermed skape best mulige rammebetingelser for utviklingen. I UiBs reviderte strategiplan 2019–2022 skal kritisk kunnskapsformidling nettopp styrke og synliggjøre UiBs rolle for demokrati og samfunnsutvikling.

Undervisning og formidling er som en bro fra forskning til samfunn, det er her det blir mulig for samfunnet å ta i bruk den kunnskapen som finnes, og beslutte hva vi må vite mer om. En bro går nemlig begge veier. Når vi i dag bruker ordet «kommunikasjon», er det fordi det finnes en klar forventning om at forskningen ikke lever sitt eget liv atskilt fra samfunnet, men nettopp er åpent for påvirkninger, ønsker og behov blant folk flest. Forskningen er verken lukket om seg selv eller arrogant, men ønsker å gi folk en stemme, etablere dialoger med det samfunn den er en del av og avspeiler. At forskningen skal være fri og styrt av forskernes interesser og nysgjerrighet endrer ikke at den også må dele sine innsikter med andre, avlegge regnskap for hva den driver med – og lytte.

Universitetsmuseets samlinger er et viktig grunnlag for utvikling av forskningsbasert kunnskap, og museets vitenskapelig ansatte yter her et stort og imponerende forskningsbidrag. I dag forstår forskningen dessuten bedre verdien av historiske samlinger der forekomster kan følges over tid, og der nye vitenskapelige metoder åpner det gamle materialet på nytt. For å kunne bidra enda mer til universitetets samfunnsoppdrag er forskningsbasert formidling og forskningskommunikasjon imidlertid helt avgjørende. Her har universitetsmuseet flere gode kort på hånden. Som forskere ved Universitetsmuseet har alle et hjerte for formidling og for å la andre få innsikt i vår kunnskapsproduksjon. Samlet har Universitetsmuseet en svært høy produksjon av publikasjonspoeng per forskerårsverk, og det er vi stolte av! Men det foregår mye annen forskningskommunikasjon ved avdelingene: Våre konservatorer deler sitt arbeid til stor glede i sosiale medier, arkeologer i felt møter publikum gjennom en rekke kanaler og metoder, antropologer lager prisbelønnede forskningsfilmer som sees over hele verden, og arbeidet som gjøres ved Botanisk hage, Regnhagen, ute på Milde eller i Muséhagen, inviterer publikum til å la seg begeistre. Forskere ved Avdeling for naturhistorie har bidratt med faglige tekster til utstillingene i Muséplassen 3, og ved kunst og kultur har man satt i gang et internasjonalt samarbeid om utstillinger av middelalderens kirkeinventar. Vår formidlingsavdeling lager utstillinger, dels knyttet til våre egne samlinger, dels utstillingsprosjekter som kommer utenfra. I så måte svarer dens aktiviteter direkte på den reviderte strategiske plans formulering om at man skal oppnå UiBs mål innen formidling gjennom å «styrke kunnskapsformidling knyttet til universitetsmuseets og universitetsbibliotekets samlinger». Avdelingen har også ansvaret for undervisningstjenesten, der museet gjennom sine skoleopplegg lar barn og unge få innblikk i og jobbe med forskningsprosessens metoder, problemstillinger og ulike fags kilder. I tillegg har Formidlingsavdelingen en stor oppgave med å kommunisere vår virksomhet i ulike medier, samt naturligvis interninformasjon.

Arena for forskningskommunikasjon, som er lokalisert i Muséplassen 3, har et annet oppdrag: Som prosjekt skal Arenaen skal først og fremst utvikle en plattform eller møteplass der UiBs forskning kan presenteres og møte omverden. Arenaen skal altså bidra til å gi UiB en stemme, og den skal også være omverdenens stemme inn i UiB, der samfunnets behov artikuleres, drøftes og går i dialog med forskning og undervisning. Den er Universitetsmuseets svar på UiBs strategiske plan 2019–2022, som vil «videreutvikle Universitetsmuseets rolle som en arena for forskningskommunikasjon». Dette gjelder all vår formidling, men Arenaen har sitt særlige

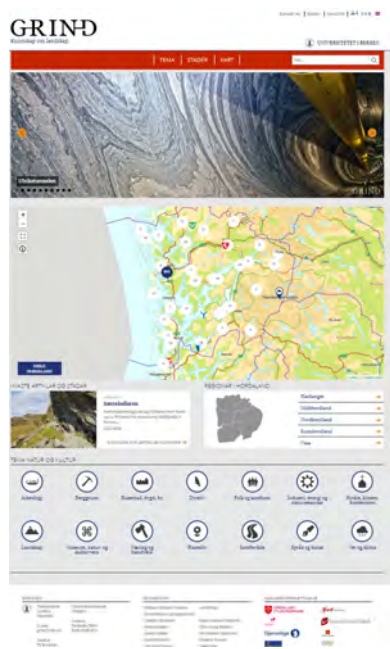

Fig. 8 | UiB-portalen grind.no formidler kunnskap om natur- og kulturhistorie i Hordaland, tilgjengelig på ulike digitale plattformer. Den driftes og videreutvikles av Universitetsmuseet i et samarbeid mellom UiB og Hordaland fylkeskommune. Utgangspunktet for GRIND er Kulturhistorisk vegbok (1993) og Naturhistorisk vegbok (2004). Med blant annet mobiltelefonen kan du gjennom GRIND hente opp kunnskap om natur- og kulturhistorien på et gitt sted i fylket. Ill.: Grind.no skjermdump august 2019.

oppdrag å være en arena for forskningen ved hele UiB. Her er dens kommunikasjonsmodell ikke generisk, men blir i samarbeid med forskerne skreddersydd til hvert enkelt prosjekt.

Vår forståelse av kunnskap

I den reviderte strategiske planen fra UiB 2019–2022 heter det at UiB vil bidra til det offentlige ordskiftet og en kunnskapsbasert utvikling gjennom «god formidling og dialog med omverden». Derfor kaller vi Universitetsmuseets bidrag til strategiplanens gjennomføring en «arena for forskningskommunikasjon»; vi ønsker samtalen og innspill fra publikum som en dialog mellom samfunn og forskning. Arenaen skal drøfte hva forskning er, hvordan viten skapes, hvorfor den er viktig, og hva den kan brukes til – og så må den våge å tale om det vi ikke vet, ennå ikke vet, hva vi må vite mer om. Forskningen vil ofte bevege seg ut i det ukjente, forlate det sikre og kjente for å oppdage noe nytt, se nye sammenhenger og nå frem til ny forståelse. Den er alltid på vei, og den drives av ønsket om og nødvendigheten av bestandig å undersøke og forstå den verden vi lever i og er en del av – enten det nå er Hav, Liv eller Samfunn.

I et slikt perspektiv er formidling og forskningskommunikasjon ikke bare å fremstille hva «vi vet», men også hva vi tror, aner eller ikke vet. Det er å se ting i sammenheng, vise og forklare at det klassiske skillet mellom kultur og natur ofte ikke kan opprettholdes, eller i hvert fall må nyanseres,

Fig. 10 | Arena for forskningskommunikasjon har fått sitt areal i midtbyggets første etasje mot hagen. Arealer er delt i to, mot sørflyøyen «Forhandlingsrommet» til film/foredrag/samtaler, og mot nordflyøyen «Demorommet» til utstillinger. Fotografiet viser ansatte ved museet på befaring i Demorommet juni 2019. Foto: Adnan Icgagic, Universitetsmuseet 2019.

især i vår antropocene tidsalder. At det forhold at all viten prinsipielt er foreløpig, ikke betyr at intet kan vites eller tas som utgangspunkt for ny forskning. At økende mangfold i samfunnet gjør skillet mellom «dem» og «oss» stadig mer problematisk, og at historie aldri er bare fortidig. At skillet mellom materiell og immateriell kulturarv må problematiseres, og at bruk og bevaring ikke kan være enten eller, men må organiseres i bærekraftige regimer, enten det dreier seg om kultur- eller naturarv.

Universitetsmuseets formidling og forskningskommunikasjon kan og skal skje i ulike formater. Utstillingsformatet er viktig for et museum, det er krevende – og kostbart. Her må faginnhold, design og pedagogisk tilrettelegging gå sammen, slik at et gitt prosjekt realiseres der disse tre overlapper og styres av et konsept for helheten, en idé og et mål – ofte representert ved en kurator. De utstillingene vi lager, vil naturligvis formidle kunnskap, men var det bare dette, ville bøker være like effektivt – og langt billigere. Våre utstillinger skal ikke bare gi forståelse, men også opplevelse. Utstillingene er jo ikke skolebøker, men steder der opplevelse gir forståelse og forståelsen utdypes av opplevelsen. Det finnes som sagt andre formater for et museums aktiviteter, det kan være skrifter, film, foredrag, bruk av nettet eller ulike former for aktivisering av publikum.

Fig. 9 | Formidling til publikum direkte fra feltet, arkeologiske utgravninger til Sotrasambandet, Sotra 2018. Foto: Kristin Ilves.

Det publikum vi søker, vår målgruppe, er «det nysgjerrige menneske», de som undres og spør, de som vil undersøke og vite. En viktig funksjon for all formidling og forskningskommunikasjon ved et universitetsmuseum er nettopp å vekke undring og stimulere til spørsmål. I sin metafysikk så Aristoteles undring som selve utgangspunktet: «Av natur ønsker mennesket å forstå, og det var utfra undring at det begynte å tenke over tingene. Den som undrer seg over noe, oppfatter seg som uvitende, og menneskene begynte således å tenke over hvordan ting hang sammen, for å kunne overvinne sin uvitenhet. De engasjerte seg i vitenskapen for å kunne forstå.» Å forklare fenomener og mekanismer i dialog med et publikum som er undrende og har egne erfaringer, er en viktig forskningskommunikativ oppgave.

Arenaen for forskningskommunikasjon tar utgangspunkt i fire grunnleggende spørsmål: 1) Hva er dette? 2) Hvordan vet du det? 3) Hvilken betydning har dette for oss? 4) Hva må du vite mer om for å forstå dette bedre? Det er disse som er Arenaens innfallsvinkel til UiBs ulike fagmiljøer og prosjekter. Det betyr at et universitetsmuseum nødvendigvis er vel så opptatt av å formidle innsikt i hva forskning er, som av ren presentasjon av allerede eksisterende kunnskap.

Epilog

Universitetsmuseet i Bergen er en forskningsinstitusjon. Nettopp derfor er vi skikket til å drive med forskningsformidling og -kommunikasjon, noe vi har gjort i snart 200 år. Et universitetsmuseum er i dag ikke bare en databank og ramme om egne utstillinger, men formidler og megler i ulike formater mellom fagmiljøer, museumsinstitusjonen og et bredere publikum. Museet er et læringssted, men også et rom for opplevelser, et sosialt og rekreativt rom som gjør det naturlig å se kafé og butikk som en integrert del av tilbudet. Vi ønsker å være et sted også for UiBs studenter. Studentlivet og dets organisering er en integrert del av universitetenes kulturarv. Den delen som heter «Verdensbilder» er nettopp uttrykk for dette, et sted å være uten å måtte løse billett. Den løser opp grensen mellom «i museet» og «utenfor museet». Vi ønsker at studentene skal bruke «sitt» museum som sted for både læring og rekreasjon, et sosialt rom også for dem. Siden 1946 har Universitetsmuseet vært en del av Universitetet i Bergen. Dette fellesskapet gir oss særlige muligheter og et rikt tilfang av forskningsbasert kunnskap. I tillegg til vår forskning, forvaltning og formidling ønsker museet også å bruke sin særlige kompetanse i undervisningen – som jo også i utgangspunktet kan sies å være en art forskningskommunikasjon. I dag kan et universitet ikke være noe elfenbenstårn,

men heller en produksjonshall der den kunnskapen vi har bruk for, produseres, og hvorfra den distribueres effektivt til alle som har bruk for den. Forskningsbasert kunnskap er helt avgjørende, men bare kunnskap som deles, kan sette sitt preg på verden og gjøre den bedre. Det er dette Universitetsmuseets ulike former for formidling bidrar til for UiB.

Fig. 10 | Fra hvalsalen i Muséplassen 3 få uker før gjenåpning av bygget, det jobbes både der og i resten av bygget med å gjøre alt klart. Foto: Adnan Icagic, Universitetsmuseet, 2019.

Kvalane under taket

- Arkivet etter Bergens Museum*, Naturhistorisk avdeling, Statsarkivet i Bergen
- Arkivet etter D.C. Danielsen*, Universitetsbiblioteket i Bergen. Bergen Museums årbøker, 1885–1948
- Brunchorst, J., Bergens Museum 1825–1900, J. Griegs Forlagspedition, 1900
- International Whaling Commission, www.iwc.int
- Johnsen, Arne Odd, Finnmarksfangstens historie 1864–1905, Aschehoug, 1959
- Museologia Scientifica* Memorie, N. 12/2014. <http://www.anms.it/>
- Kalland, Arne, Hval og Hvalfangst på Vestlandet 1600–1910, Novus Forlag, 2014
- Kalland, Arne og Thereza Kuldova, Et hvalskjeletts biograf, Havstrilen, 2011
- Katalog over Dyresamlingen ved Bergens museum, J.D. Beyers Boktrykkeri, 1875
- Tidsskriftet *Naturen*, 1887–1919

Dagens klima- og breforskning

- Andreassen, L.M. og Winsvold, S.H. (2012): *Inventory of Norwegian Glaciers*. Norwegian Water Resources and Energy Directorate 2012. 235 sider.
- Box, J.E. m.fl. (2019): Key indicators of Arctic climate change: 1971–2017. *Environmental Research Letters*, 2019. DOI: <https://doi.org/10.1988/1748-9326/aafc1b>.
- Farinotti, D., Huss, M., Fürst, J.J., Landmann, J., Machguth, H., Maussion, F. og Pandit, A. (2019): A consensus estimate for the ice thickness distribution of all glaciers on Earth. *Nature Geoscience* 12, 168–173.
- Foslie, S. (1935): Statsgeolog John. B. Rekstad Nekrolog og bibliografi. *Norsk Geologisk Tidsskrift* 14, 200–209.
- Hestmark, G. (2017): *Istidens oppdager. Jens Esmark, pioneren i Norges fjellverden*. Kagge Forlag. 687 sider.
- Hestmark, G. (2018): Jens Esmark's mountain glacier traverse 1823 – the key to his discovery of Ice Ages. *Boreas* 47, 1–10.
- Kjøllmoen, B. (red.), Andreassen, L.M., Elvehøy, H og Jackson, M. (2018): *Glaciological investigations in Norway 2017. Report no. 82/2018*. 84 sider.
- Orheim, O. (2017): Kapittel 4 – Glasiologi. I: Gullikstad Johnsen, M. (red.): *Norsk Geofysisk Forening 100 år. En samling artikler i anledning foreningens 100-årsjubileum i 2017*, 81–102.
- Zemp, M., Huss, M., Thibert, E., Eckert, N., McNabb, R., Huber, J., Barandun, M., Machguth, H., Nussbaumer, S.U., Gärtner-Roer, I., Thomson, L., Paul, F., Maussion, F., Kutuzov, S. and J.G. Cogley (2019): Global glacier mass changes and their contributions to sea-level rise from 1961 to 2016. *Nature*. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1071-0>.

Internettadresser:

- arvenetternansen.com
- bjerknes.uib.no
- ice2ice.w.uib.no/overview/about/
- klimaservicesenter.no/faces/desktop/portal/article.xhtml?uri=klimaservicesenteret/klima-i-norge-2100
- nve.no/hydrologi/bre/

Naturmangfold

- Bakka, E., Kaland, P.E. 1971. Early farming in Hordaland, Western Norway. Problems and approaches in archaeology and pollen analysis. *Norwegian Archaeological Review* 4, 1–35.
- Fægri, K. 1940. Quartärgeologische Untersuchungen im westlichen Norwegen. II. Zur spätquartären Geschichte Jærens. *Bergens Museums Årbok* 1939–40. Naturvitenskapelig rekke 7, 1–201.
- Fægri, K. 1943. Studies on the Pleistocene of Western Norway. III Bømlo. *Bergens Museums Årbok* 1943. Naturvitenskapelig rekke Nr. 8, 1–100.
- Fægri, K. 1954. On age and origin of the beech forest (*Fagus sylvatica* L) at Lygrefjorden, near Bergen (Norway). *Danmarks Geologiske Undersøkelse II* række 80, 230–249.
- Fægri, K. 1956. Om den pollenanalytiske utforskning av Norge. NAVF's melding for budsjettåret 1954–55. Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Oslo.
- Hjelle, K.L., Kaland, S., Kvamme, M., Lødøen, T.K., Natlandsmyr, B. 2012. Ecology and long-term land-use, palaeoecology and archaeology – the usefulness of interdisciplinary studies for knowledge-based conservation and management of cultural landscapes. *International Journal of Biodiversity Science, Ecosystem Services & Management* 8, 321–337.
- Hjelle, K.L., Halvorsen, L.S., Prosch-Danielsen, L., Sugita, S., Paus, A., Kaland, P.E., Mehl, I.K., Overland, A., Danielsen, R., Høeg, H.L., Midtbø, I. 2018. Long-term changes in regional vegetation cover along the west coast of southern Norway: The importance of human impact. *Journal of Vegetation Science* 29, 404–415.
- Hombøe, J. 1903. Planterester i Norske torvmyrer. Et bidrag til den norske vegetations historie efter den sidste istid. Viten-skapsselskapet i Kristiania. Kristiania: Jacob Dybwad
- Holmboe, J. 1908. Bøgeskogen ved Lygrefjord i Nord-Hordland. *Bergens Museums Aarbo* 13: 3–22.
- Holmboe, J. 1919. Den botaniske ekskursjon i Bergens skjær-gaard efter det 16de skandinaviske naturforsker møte 17de og 18de juli 1916. *Bergens Museums Aarbo* 1917 – 1918, Naturvitenskabelig række 16, 1–31.
- Holmboe, J. 1921. Nytteplanter og ugras i Osebergfunnet. I: A.W. Brøgger & H. Shetelig (red.) 1927. *Osebergfundet* 5, 1–78. (Særtrykk 1921).
- Holmboe, J. 1923. En plommesten fra en norsk vikingegrav. *Naturen*, 71–77.

Løsfunn fra steinalder

- Holmboe, J. 1929. Funnforholdene botanisk undersøkt. Kvalsundfundet og andre norske myrfund av fartoier. *Bergens Museums Skrifter II*, 2, 1–7.
- Holmboe, J. 1931. Plantekost i Norge i gammel tid. Selskapet Havedyrkingens Venners Medlemskrift, hefte 4, 1–18.
- Indrelid, S., Hjelle, K.L., Stene, K. (Eds.) Exploitation of outfield resources – Joint Research at the University Museums of Norway. Universitetsmuseet i Bergen skrifter nr. 32. <http://hdl.handle.net/1956/10072>
- Jessen, K. 1929. Nelden (*Urtica dioica* L.) i Kvalsundfundet. Kvalsundfundet og andre norske myrfund av fartoier. *Bergens Museums Skrifter II*, 2, 17–23.
- Jørgensen, P.M. (red.) Botanikkens historie i Norge. Fagbokforlaget. 2007
- Kaland, P.E. 2014. Heathlands – land-use, ecology and vegetation history as a source for archaeological interpretations. PNM, Publications from the National Museum, Studies in Archaeology & History 22, 19–47.
- Krzywinski, K., Fjellidal, S., Soltvedt, E.-C. 1983. Recent palaeoethnobotanical work at the medieval excavations at Bryggen, Bergen, Norway. In: B. Proudfoot (ed.) Site, Environment and Economy. BAR Series 173, 145–169.
- Kvamme, M., Berge, J., Kaland, P.E. 1992. Vegetasjonshistoriske undersøkelser i Nyset-Steggjevassdragene. Arkeologiske Rapporter 17. Historisk Museum, Universitetet i Bergen.
- Myking, T., Yakovlev, I., Erslund, G.A. 2011. Nuclear genetic markers indicate Danish origin of the Norwegian beech (*Fagus sylvatica* L.) populations established in 500–1000 AD. *Tree Genetics and Genomes* 7, 587–596.

Lofothesten

- Foreslått lesing
- Gro Bjørnstad, Elin Gunby, Knut. H. Røed (2001): Genetic structure of Norwegian horse breeds. *Journal of Animal Breeding and Genetics*. Blackwell Verlag GmbH (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1046/j.1439-0388.2000.00264.x>)
- Gro Bjørnstad, N.Ø. Nilsen, Knut. H. Røed (2003): Genetic relationship between Mongolian and Norwegian horses? i *Animal Genetics*. Stichting International Foundation for Animal Genetics. (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1046/j.1365-2052.2003.00922.x>)
- Trine Boysen (1996): Nordlandshesten. Gunnarshaug AS. Stavanger. (<https://www.nb.no/nbsok/nb/c641bc09b5f4c22a6cc8805c089be207?index=17#0>)
- Laura Bunse (2010): Kun et trekkdyr i jordbruket? Hestens betydning i nordnorsk yngre jernalder. Masteroppgave UiT, Tromsø. Open Access. (<https://munin.uit.no/handle/10037/2519>)
- Birgit Dorothea Nielsen (2011): Lyngshesten – en Nordkalott-hest? i *Fra fossiler til oljekrangel Tromsø: Tromsø museum – Universitetsmuseet. Tromsø*. (<https://uit.no/Content/463253/Lyngshesten.pdf>)
- L.P. Nilssen (1897): Lofothesten. *Norsk Landmandsblad* nr. 16, 1897.
- Per-Kyrre Reimert (1975): Når kom hesten til Nord-Norge? Gløtt fra Tromsø museum. 31. Om funn og fornminne i Nord-Norge. Tromsø: (<https://www.nb.no/nbsok/nb/d80172f2fc4a64c6bf773c05c24df0a5?index=1#21>)
- Dag Sorli (1976): Øyfolket: bygdebok for Værøy. Værøy bygdeboknemd. Værøy. (<https://www.nb.no/nbsok/nb/c16feef8dcaf02853d492bf31857704?index=1#11>)
- Hans Tilreim (1947): Minner fra Nordland. i tidsskriftet «Våre hester».
- Elling Vatne (2006): Lyngshesten: Historie og kultur i nord. Eget forlag, Samuelsenberg. (<https://www.nb.no/nbsok/nb/9efc31f74c62919f5664fbd0e6a8d2e?index=1#0>)

- Trinnøks: Bf_DiA_000962: Svein Skare
Skafthulløks: Bf_Bn_000876-1: UM ukjent fotograf
Kølle: Bf_Bn_002919: Ann-Mari Olsen
Flintdol: Bf_DiA_003811: Svein Skare
Skiveøks: Bf_Bn_005519: Ann-Mari Olsen
Vestlandsøks: Bf_DpA_000083: Svein Skare
Vespestadøks: Bf_DiA_003739 Svein Skare

Hovlandshagen på Bømlo

- Alsaker, Sigmund 1987 Bømlo – *Steinalderens råstoffsentrum på Sørvestlandet*. Arkeologiske avhandlinger 4, Historisk museum, Universitetet i Bergen.
- Bjørn, Anathon 1921 *Træk av Søndmørs steinalder*. Bergens Museum Aarbok 1919–20. Hist. – antikv. række nr. 4.
- Brogger, Anton W. 1907 *Norges Vestlands steinalder. Typologiske studier*. Bergens museums Aarbok, 1907, no.1.
- Brogger, Waldemar C. 1907 Om de sen-glaciale og postglaciale nivaåforandringer i Kristianiafeltet. *Norges geologiske undersøkelse*, 31.
- Ellingsen, Ellen G. & Breivik, Heidi M. 2012 Anders Nummedal: fra «quasi-nerd» til steinaldernerd. *Primitive tider* nr. 14. s. 47–58.
- Forland, Astrid & Haaland, Anders 1996 *Universitetet i Bergens historie* bind 1, Universitetet i Bergen.
- Fægri, Knut 1944 Studies on the Pleistocene of Western Norway. III Bømlo, *Bergens museums årbok* 1943, naturvitenskapelig rekke, nr. 8. s. 7–100.
- Gjessing, Helge 1920 *Rogalands steinalder*, Stavanger museum, Stavanger.
- Hovland, Kari S. 1994 *Haakon Shetelig. Arkeologen og mennesket*. Alma Mater, Bergen.
- Kaland, Peter Emil 1984 Holocene shore displacement and shorlines in Hordaland, Western Norway. *Boreas*, vol. 13, s. 203–242.
- Kleppe, Else J. 1974 Udgravning af steinalders boplads ved Storemynen. Innberetning i topografisk arkiv, Universitetsmuseet i Bergen.
- Lohne, Øystein 2006 SeaCurve_v1 – Teoretisk beregning av strandforskyvningskurver i Hordaland frå UTM koordinater (excel-ark)
- Nylund, Astrid J. 2016 Bergartsbrudd frå steinalderen. I Berg, Bjørn Ivar (red.) *Bergverv i Norge. Kulturminner og historie*. Fagbokforlaget, Bergen. s. 359–362.
- Shetelig, Haakon 1901 Et bosted frå steinalderen paa Bømmeløen. *Bergens Museums aarbog*, no. 5.
- Shetelig, Haakon 1920 En landsenkning under yngre steinalder. *Naturen*, jan.–feb. 1920. s. 28–42.
- Shetelig, Haakon 1922a Gravingen paa Uratangen i Hovlandshagen, Hovland, Bømlo 1921–1922. Innberetning i top. Ark., Universitetsmuseet i Bergen.
- Shetelig, Haakon 1922b *Primitive tider i Norge*. John Griegs forlag, Bergen.
- Vasskog, K. 2006: *Holosen strandforskyvning på sørlige Bømlo*. Masteroppgåve, Geologisk institutt, Universitetet i Bergen.

Inn i Naturen

Byrkjedal, I. og Willassen, E. (2010). «Hundre år siden Michael Sars-Ekspedisjonen». <https://www.uib.no/fg/fse/68566/hundre-%C3%A5-siden-michael-sars-ekspedisjonen>

Garnes, Kari og Søndena, Ola (2009). Prosjektrapport Faghistorisk dokumentasjonsprosjekt. Bergen: UiB

Naturen. Illustrert månedsskrift for populær naturvitenskap. 1877–2019.

UiB. Kunnskap som former samfunnet. Hav, liv, samfunn/Strategi 2019–2022. Bergen: UiB.